

UNEP/WHO

İngilizce basım Fransa'da gerçekleştirilmiştir.
GE.02-01881-Ekims 2002 UNEP/UC/2002/9

Türkçe basım Çevre ve Orman Bakanlığı ile
Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)
ortak projesi olan Ulusal Çevre ve Kalkınma Programı'nın
eşgüdümünde gerçekleştirilmiştir.
Ağustos 2004.

İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi

İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi

Daha fazla bilgi için:
Climate Change Secretariat
Haus Carstenjan
PO Box 260124
D-53153 Bonn, Germany
Tel: +49 228 815 10 00
Fax:+49 228 815 19 99
secretariat@unfccc.int
www.unfccc.int

UNEP/IUC
International Environment House,
15, chemin des Anemones
CH-1219 Chatelaine Switzerland
Tel: +41 22 917 82 44 / 8196
Fax: +41 22 797 34 64
iuc@unep.ch
www.unep.ch/conventions/

Türkçe basım Çevre ve Orman Bakanlığı ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ortak projesi olan Ulusal Çevre ve Kalkınma Programı'nın eşgüdümünde gerçekleştirilmiştir. Ağustos 2004.

Bu kitapçıkta, 2. sayfadan itibaren Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin metni yer almaktadır.

Giriş

1980'li yıllarda, insan etkinlikleri sonucu oluşan sera gazı emisyonlarının küresel iklim değişikliği ile ilişkilendirilmesine yönelik bilimsel kanıtlar, kamuoyunun endişelerinin artmasına yolaçmıştı. Hükümetler bu problemle ilgili endişeleri göz önünde bulundurarak, küresel bir anlaşma için acil tavır alınmasını sağlayacak bir dizi uluslararası konferans düzenledi. Bu çabaların sonucunda, 1990 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi için Hükümetlerarası Müzakere Komitesi'nin (INC) oluşturulmasını kararlaştırdı.

INC, Sözleşme'nin taslağını hazırlayarak 9 Mayıs 1992 tarihinde New York'taki Birleşmiş Milletler Merkezi'nde kabul etti. Sözleşme 1992'de Rio de Janeiro'daki Dünya Zirvesi sırasında imzaya açıldı. Burada, Avrupa Topluluğu da dahil olmak üzere 154 ülkenin devlet başkanları ve diğer üst düzey temsilcileri tarafından imzalandı ve 21 Mart 1994 tarihinde yürürlüğe girdi. 2002 yılı Haziran ayı itibarı ile 185 ülke Sözleşme'yi imzalayarak veya Sözleşme'ye katılarak, kendilerini Sözleşme'nin yükümlülüklerine karşı sorumlu hale getirdiler.

Taraflar Konferansı (COP) - Sözleşme'nin en yetkili organı - ilk oturumunu 1995 yılının başlarında Berlin'de gerçekleştirdi. 1997 yılı Aralık ayında gerçekleştirilen Taraflar Konferansı'nın üçüncü oturumunda, 2008-2012 döneminin sonunda gelişmiş ülkelerin sera gazı emisyonlarının toplam %5 oranında azaltılmasını öngören Kyoto Protokolü kabul edildi. Protokol'ün metni İklim Değişikliği Sekreteryası tarafından ayrı bir kitapçık olarak yayınlanmıştır.

Ekim 2002

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ÇERÇEVE SÖZLEŞMESİ

İşbu Sözleşmeye Taraflar,

Yeryüzü iklimindeki değişikliğin ve bunun zararlı etkilerinin insanlığın ortak kaygısı olduğunu kabul ederek,

İnsan faaliyetlerinin atmosferdeki sera gazları yoğunluklarını arttırmakta olduğu, bu artışların doğal sera etkisini yükselttiği ve bunun dünya yüzeyinde ve atmosferde ek bir ortalama sıcaklık artışı ile sonuçlanacağı ve doğal ekolojik sistemlere ve insanlığa zarar verici etki yapabileceği endişesiyle,

Geçmişteki ve günümüzdeki küresel sera gazı emisyonlarında en büyük payın gelişmiş ülkelerden kaynaklandığını, gelişme yolundaki ülkelerde kişi başına emisyonların halen nispeten düşük olduğunu, gelişme yolundaki ülkelerden kaynaklanan küresel emisyon payının sosyal ve kalkınma gereksinimlerini karşılamak üzere artacağını not ederek,

Sera gazları yutakları ve haznelerinin kara ve deniz ekosistemlerindeki rolünün ve öneminin farkında olarak,

İklim değişikliğine ilişkin tahminlerde, özellikle zamanlama, büyüklük ve bölgesel model bakımından birçok belirsizlikler bulunduğunu not ederek,

İklim değişikliğinin küresel niteliğinin, tüm ülkelerin ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklarına ve imkanlarına ve sosyal ve ekonomik koşullarına uygun olarak mümkün olan en geniş ölçüde işbirliği yapmasını ve etkili ve uygun uluslararası çabaya katılmasını gerektirdiğini kabul ederek,

Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı'nın 16 Haziran 1972'de Stockholm'de kabul edilen bildirisinin ilgili hükümlerini hatırlayarak,

Devletlerin, Birleşmiş Milletler Şartı ve uluslararası hukuk ilkeleri uyarınca, kendi çevre ve kalkınma politikalarına uygun olarak kendi kaynaklarını kullanma hakkına sahip olduğunu ve kendi yetki alanı ya da kontrolü altındaki faaliyetlerin diğer devletler ya da ulusal yetki alanı dışında kalan bölgelerdeki çevreye zarar vermemesini sağlama sorumluluğunu da hatırlayarak,

İklim değişikliği karşısındaki uluslararası işbirliğinde Devletlerin hükümlerini tekrar teyid ederek,

Devletlerin etkin çevresel mevzuatı yürürlüğe koymaları, çevre alanındaki standartlar, yönetim hedefleri ve önceliklerinin ait buldukları çevre ve kalkınma çerçevesini yansıtmaları gerektiğini ve bazı ülkeler tarafından uygulanan standartların diğer, özellikle gelişmekte olan ülkeler için uygun olmayan ve haksız ekonomik ve sosyal külfete malolacağını kabul ederek,

Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı hakkındaki 22 Aralık 1989 tarih ve 44/228 sayılı ve bugünkü ve gelecek kuşaklar için küresel iklimin korunmasına dair 6 Aralık 1988 tarih, 43/53 sayılı; 22 Aralık 1989 tarih, 44/207 sayılı; 21 Aralık 1990 tarih, 45/212 sayılı ve 19 Aralık 1991 tarih, 46/169 sayılı Genel Kurul kararları hükümlerini hatırlayarak,

Adalarda ve kıyı alanlarında, özellikle alçak konumlu kıyı alanlarında deniz seviyesi yükselmesinin muhtemel zararlı etkilerine dair 22 Aralık 1989 tarih, 44/206 sayılı Genel Kurul kararı hükümlerini ve Çölleşmeyle Mücadele Eylem Planının uygulanmasına dair 19 Aralık 1989 tarih, 44/172 sayılı Genel Kurul kararı ilgili hükümlerini de hatırlayarak,

Ayrıca, 1985 tarihli Ozon Tabakasının Korunması için Viyana Sözleşmesi ve 29 Haziran 1990 tarihinde değiştirilip uyumlaştırılan 1987 tarihli Ozon Tabakası İnceltilen Maddelere Dair Montreal Protokolü'nü hatırlayarak,

İkinci Dünya İklim Konferansı'nın 7 Kasım 1990'da kabul edilen Bakanlar Bildirisi'ni not ederek,

İklim değişikliği hakkında birçok devlet tarafından yapılan değerli inceleme çalışmalarının ve Dünya Meteoroloji Örgütü, Birleşmiş Milletler Çevre Programı, Birleşmiş Milletler sisteminin diğer organ, örgüt ve kuruluşlarının olduğu kadar diğer uluslararası ve hükümetlerarası organların bilimsel araştırma sonuçlarının karşılıklı değişimine ve araştırma koordinasyonuna yaptıkları önemli katkıların bilincinde olarak,

İklim değişikliğini anlamak ve ele almak için gerekli adımların, eğer bunlar bilimsel, teknik ve ekonomik değerlendirmelere dayanıyor ve bu alanlardaki yeni bulguların ışığı altında tekrar değerlendiriliyorsa, çevresel, sosyal ve ekonomik açıdan son derece etkili olacağını kabul ederek,

İklim değişikliğini ele almak için gerçekleştirilecek çeşitli eylemlerin ekonomik olarak gerekli olabilecekleri gibi diğer çevresel sorunların çözümüne de yardımcı olabileceklerini kabul ederek,

Gelişmiş ölkelerin, sera etkisinin artmasındaki göreceli katkıları da gözönünde bulundurarak ve tüm sera gazlarını dikkate alarak, küresel, ulusal ve anlaşma var ise, bölgesel düzeyde kapsamlı bir karşı stratejiye ilk adım olarak, açık öncelikleri temel almak suretiyle, esnek bir yaklaşımla acilen harekete geçmeleri gereğini de kabul ederek,

İlaveten, alçak konumlu ve diğer küçük ada ölkelerinin, alçak konumlu kıyısı, kurak ve yarı kurak alanları veya sellere, kuraklık ve ölleşmeye müsait alanları bulunan ölkelerin ve hassas dağlık ekosistemlere sahip gelişmekte olan ölkelerin iklim değişikliğinin zararlı etkilerine daha açık olduklarını kabul ederek,

Bu ölkelerin, özellikle ekonomileri fosil yakıt üretimi, kullanımı ve ihracatına bağımlı olan gelişmekte olan ölkelerin, sera gazı emisyonlarının sınırlandırılması için alınan önlemler dolayısıyla karşılaşacakları sıkıntıları kabul ederek,

İklim değişikliğine tepkilerin entegre bir şekilde sosyal ve ekonomik kalkınmayla koordineli olması gereğini, gelişmekte olan ölkelerin sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmak ve fakirliği ortadan kaldırmak yönündeki haklı öncelikli ihtiyaçlarını tamamen dikkate almak ve aksinin kalkınma üzerindeki zararlı etkisinden kaçınma gereğini de gözönünde bulundurmak suretiyle onaylayarak,

Öncelikle gelişmekte olan ölkeler olmak üzere, tüm ölkelerin sürdürülebilir sosyal ve ekonomik kalkınmaya ulaşmak için gerekli kaynaklara erişmeye ve gelişmekte olan ölkelerin bu hedefe yaklaşılabilmek için enerji tüketimlerini arttırmaya gereksinimleri olduğunu ve bu gereksinimlerini karşılarcken, uygulamayı ekonomik ve sosyal açıdan karlı kılacak daha etkin enerji kullanımı ve genel ifadeyle sera gazı emisyonlarının kontrolü imkanlarını dikkate alacaklarını kabul ederek,

Günümüz ve gelecek kuşaklar için iklim sistemini korumak kararlığıyla,

Aşağıdaki hususlarda anlaşmaya varmışlardır:

MADDE 1

TANIMLAR*

İşbu Sözleşme'nin amaçları için:

1. "İklim değişikliğinin zararlı etkileri" iklim değişikliği sonucunda fiziksel çevrede veya biyotada ortaya çıkan ve doğal haldeki veya yönetim altındaki ekosistemlerin bileşimi, kendilerini onarma yeteneği ve verimliliği veya sosyo-ekonomik sistemlerin çalışması veya insan sağlığı ve refahı üzerinde önemli zararlı etkileri olan değişiklikler demektir.
2. "İklim değişikliği", karşılaştırılabilir zaman dilimlerinde gözlenen doğal iklim değişikliğine ek olarak, doğrudan veya dolaylı olarak küresel atmosferin bileşimini bozan insan faaliyetleri sonucunda iklimde oluşan bir değişiklik demektir.
3. "İklim sistemi" atmosfer, hidrosfer, biyosfer, jeosfer ile bunların karşılıklı etkileşimlerinin toplamını tanımlamaktadır.
4. "Emisyonlar", sera gazlarının ve/veya bunlara kaynaklık yapan öncül maddelerin belirli bir alanda ve zaman diliminde atmosfere salınması demektir.
5. "Sera gazları" hem doğal, hem de insan kaynaklı olup atmosferdeki, kızıl ötesi radyasyonu emen ve tekrar yayan gaz oluşumları anlamına gelir.
6. "Bölgesel ekonomik entegrasyon kuruluşu", belirli bir bölgenin egemen Devletleri tarafından kurulan, bu Sözleşme veya protokolleriyle düzenlenen konularda yetki sahibi ve kendi iç mevzuatına göre ilgili belgeleri imzalamaya, onaylamaya, kabul, uygun bulma veya katılmaya tam yetkili kuruluş demektir.
7. "Hazne", bir sera gazının veya bir sera gazının oluşumunda rolü bulunan bir öncü maddenin depolandığı iklim sisteminin bir unsuru veya unsurları anlamına gelir.
8. "Yutak", bir sera gazını, bir aerosolü veya bir sera gazının oluşumunda rolü bulunan bir öncü maddeyi atmosferden uzaklaştıran herhangi bir işlem, faaliyet veya mekanizma anlamına gelir.
9. "Kaynak" bir sera gazını, bir aerosolü veya bir sera gazının oluşumunda rolü bulunan bir öncü maddeyi atmosfere salan herhangi bir işlem veya faaliyet anlamına gelir.

---

* Madde başlıkları okuyucuya yardımcı olması amacıyla konulmuştur.

MADDE 2

AMAC

İşbu Sözleşme'nin ve Taraflar Konferansı'nın benimseyebileceği herhangi bir ilgili yasal belgenin nihai amacı, Sözleşme'nin ilgili hükümlerine göre, atmosferdeki sera gazı birikimlerini, iklim sistemi üzerindeki tehlikeli insan kaynaklı etkiyi önleyecek bir düzeyde durdurmayı başarmaktır. Böyle bir düzeye, ekosistemin iklim değişikliğine doğal bir şekilde uyum sağlamasına, gıda üretiminin zarar görmeyeceği ve ekonomik kalkınmanın sürdürülebilir şekilde devamına izin verecek bir zaman dahilinde ulaşılmalıdır.

MADDE 3

İLKELER

Taraflara, Sözleşme'nin amacına ulaşmak ve hükümlerini yerine getirmek için yapacakları eylemlerinde, diğer hususlar meyanında, aşağıdakiler yol gösterecektir:

1. Taraflar, iklim sistemini, eşitlik temelinde ve ortak fakat farklılaşmış sorumluluklarına ve güçlerine uygun olarak, insanlığın günümüz ve gelecek kuşaklarının yararı için korumalıdır. Dolayısıyla, Taraflardan gelişmiş ülkeler iklim değişikliği ve onun zararlı etkileri ile savaşımında öncülük etmelidir.
2. Sözleşme'ye Taraf geliştirmekte olan ülkelerin, özellikle iklim değişikliğinin zararlı etkilerine karşı savunmasız olanların ve geliştirmekte olan ülkelere Sözleşme uyarınca gereğinden fazla veya anormal yük altında kalanların ihtiyaç ve özel koşulları tümüyle dikkate alınmalıdır.
3. Taraflar, iklim değişikliğinin nedenlerini önceden tahmin etmek, önlemek veya en aza indirmek ve zararlı etkilerini azaltmak için önleyici önlemler almalıdır. Ciddi veya önlenemez hasar tehlikesi olan durumlarda, tam bilimsel kesinliğin yokluğu, iklim değişikliğine ilişkin politikalar ve önlemlerin mümkün olduğu kadar etkin maliyetli ve en az harcamayla küresel yarar sağlayacak şekilde olmaları gerektiği de dikkate alınarak, bu önlemlerin ertelenmesine neden olarak kullanılmamalıdır. Bunu başarmak için bu tür politikalar ve önlemler değişik

sosyo-ekonomik bağlamları dikkate almalı, kapsamlı olmalı, ilgili tüm sera gazı kaynaklarını, yutaklarını, haznelerini ve uygulamayı kapsamalı ve bütün ekonomik sektörleri içermelidir. İklim değişikliğine cevap verme çabaları ilgili Taraflarca işbirliğiyle yerine getirilebilir.

4. Taraflar sürdürülebilir kalkınmayı destekleme hakkına sahiptir ve de desteklemelidirler. İklim sistemini insanların neden olduğu değişikliğe karşı koruma politika ve önlemleri, Tarafların herbirinin özel koşullarına uygun olmalı ve iklim değişikliğine cevap verecek önlemleri almak için ekonomik gelişmenin gerekli olduğu dikkate alınarak, bu politika ve önlemler ulusal kalkınma programlarına entegre edilmelidir.

5. Taraflar, özellikle gelişmekte olan Taraf ülkelerde sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kalkınmaya yol açacak açık ve destekleyici bir uluslararası ekonomik sistemi teşvik etmek ve böylece iklim değişikliği sorunlarıyla daha iyi ilgilenebilmelerini sağlamak için işbirliği yapmalıdır. İklim değişikliğine karşı alınan önlemler, tek taraflı olanlar dahil, keyfi, haksız ayırıcı veya uluslararası ticarete gizli bir kısıtlama oluşturmak açılarından bir araç oluşturur nitelikte olmamalıdır.

MADDE 4

YÜKÜMLÜLÜKLER

1. Tüm taraflar, kendi ortak fakat farklılaşmış sorumluluklarını ve özgün ulusal ve bölgesel kalkınma önceliklerini, hedeflerini ve koşullarını dikkate alarak:

- a) Taraflar Konferansı'nca uygun bulunacak karşılaştırılabilir metodolojiler kullanarak, Montreal Protokolü ile denetlenmeyen tüm sera gazlarının insan kaynaklı emisyonları ve yutaklar tarafından uzaklaştırılanlara ilişkin ulusal envanterlerini, 12 nci madde uyarınca geliştirecek, dönemler itibariyle güncelleştirecek, yayınlayacak ve Taraflar Konferansı'na sunulmak üzere hazır bulunduracaklardır.
- b) Montreal Protokolü ile denetlenmeyen tüm sera gazlarının insan kaynaklı emisyonları ve yutaklar tarafından uzaklaştırılanlarını ele alarak, iklim değişikliğini azaltacak önlemleri içeren ulusal ve uygun

durumlarda bölgesel programları ve iklim değişikliğine uyumu kolaylaştıracak önlemleri oluşturacak, uygulayacak, yayınlayacak ve düzenli olarak güncelleştireceklerdir.

- c) Enerji, ulaştırma, sanayi, tarım, ormancılık ve atık yönetimi sektörleri dahil, tüm ilgili sektörlerde, Montreal Protokolü ile denetlenmeyen insan kaynaklı sera gazı emisyonlarını kontrol eden, azaltan veya önleyen teknolojilerin, uygulamaların ve işlemlerin, transfer dahil olmak üzere, teşvik ve geliştirilmesinde, uygulanmasında ve yayılmasında işbirliği yapacaklardır.
- d) Sürdürülebilir yönetimi teşvik edecek ve biyolojik kütleye, ormanları ve okyanusları ve diğer kara, kıyı ve deniz ekosistemlerini de içerecek şekilde, Montreal Protokolü ile denetlenmeyen tüm sera gazı yutak ve haznelerinin korunması ve takviyesini işbirliği halinde teşvik edeceklerdir.
- e) İklim değişikliği etkilerine uyum hazırlığında işbirliği yapacak, kıyı kuşağı yönetimi, su kaynakları ve tarım ve özellikle Afrika'daki gibi kuraklık, çölleşme ve sellerden etkilenen alanların korunması ve rehabilitasyonu için uygun ve entegre planlar hazırlayacak ve geliştireceklerdir.
- f) İklim değişikliğini azaltmak ve değişikliğe uyum sağlamak amacıyla alınan önlemler ve uygulanan projelerin ekonomi, halk sağlığı ve çevre kalitesi üzerinde zararlı etkilerini en aza indirmek amacıyla, örneğin ulusal düzeyde hazırlanacak etki değerlendirmeleriyle, uygun metodlar uygulamak suretiyle, iklim değişikliği değerlendirmelerini kendi sosyal, ekonomik ve çevresel politikalar ve eylemleri çerçevesinde mümkün olan en geniş şekilde dikkate alacaklardır.
- g) İklim sistemi ile ilgili olarak, bilimsel, teknolojik, teknik, sosyo-ekonomik, sistematik gözlem ve çeşitli karşı stratejilerin ekonomik ve sosyal sonuçlarını ve iklim değişikliğinin nedenleri, etkileri, önemi ve zamanlaması konusunda mevcut belirsizlikleri daha iyi anlamak, azaltmak ya da ortadan kaldırmak amacıyla veri arşivlerinin geliştirilmesine destek verecek, işbirliği yapacaklardır.
- h) İklim sistemi ve iklim değişikliği ve karşı stratejilerin ekonomik ve

sosyal sonuçları hakkında bilimsel, teknolojik, teknik, sosyo-ekonomik ve hukukî bilginin tamamen, açıklık ve doğrulukla alışverişini teşvik için tümüyle işbirliği yapacaklardır.

- i) İklim değişikliği ile ilgili olarak öğretim, eğitim ve kamu bilinci oluşturmakta ve hükümet dışı kuruluşlar da dahil olmak üzere bu sürece en geniş katılımı sağlamayı teşvik için işbirliği yapacak; ve
- j) Uygulamayla ilgili bilgileri 12 nci maddeye göre Taraflar Konferansı'na ileteceklerdir.

2. Taraflardan gelişmiş ülkeler ve Ek-I'de yer alan diğer Taraflar aşağıdaki hususları yerine getireceklerini taahhüt ederler:

- a) Taraflardan herbiri, insan kaynaklı sera gazı emisyonlarını sınırlandırarak ve sera gazı yutaklarını ve haznelerini koruyarak ve takviye ederek iklim değişikliğini azaltmak için ulusal¹ politikalar benimseyecekler ve uygun önlemler alacaklardır. Bu politika ve önlemler; karbondioksit ve Montreal Protokolü ile kontrol edilmeyen diğer sera gazlarının insan kaynaklı emisyonlarının içinde bulunduğumuz on yıl sonunda daha önceki seviyelerine geri çekilmelerinin, insan kaynaklı emisyonların uzun vadeli eğilimlerini değiştirmelerine katkıda bulunacağı kabul edilerek ve Taraflardan herbirinin, bu amaç yönündeki küresel çabaya sağlayacakları eşit ve uygun katkılarda Tarafların başlangıç noktalarındaki ve yaklaşımlarındaki, ekonomik yapı ve kaynak temellerindeki, kuvvetli ve sürdürülebilir kalkınmayı devam ettirmeye olan ihtiyaçları, ellerindeki teknolojilere ilişkin farklılıklar ile diğer münferit koşullar dikkate alınarak, Sözleşme'nin amacına uygun bir şekilde, gelişmiş ülkelerin insan kaynaklı emisyonların uzun vadeli eğilimlerini değiştirmede öncü rol oynayacaklarını gösterecektir. Bu Taraflar bu tür politika ve önlemleri diğer Taraflarla ortaklaşa uygulayabilecek ve Sözleşme'nin, özellikle bu alt paragrafın amacının yerine getirilmesine katkıda bulunmakta diğer Taraflara yardım edebilecektir.
- b) Bu yöndeki gelişmeyi desteklemek amacıyla, Tarafların herbiri

---

¹ Bunlar bölgesel ekonomik entegrasyon kuruluşları tarafından kabul edilen politika ve önlemleri kapsar.

Sözleşme'nin kendisi açısından yürürlüğe girmesinden itibaren altı ay içerisinde ve daha sonra periyodik olarak ve 12 nci madde uyarınca, yukarıdaki (a) alt paragrafında belirtilen politikalarına ve önlemlerine ilişkin ve karbondioksit ve Montreal Protokolü ile kontrol edilmeyen diğer sera gazlarının insan kaynaklı emisyonlarının ayrı ayrı veya ortak olarak 1990 yılı seviyesine çekilmesi amacı ile, altparagraf (a)'da belirtilen dönemde Montreal Protokolü ile denetlenmeyen sera gazlarının beklenen insan kaynaklı emisyonlar ve yutaklar tarafından uzaklaştırılması hakkında ayrıntılı bilgi vereceklerdir. Bu bilgi, 7 nci madde uyarınca Taraflar Konferansı'nın ilk oturumunda ve daha sonra periyodik olarak gözden geçirilecektir.

- c) Kaynaklardan çıkan sera gazı emisyonlarının ve yutaklar vasıtasıyla uzaklaştırılmalarının yukarıdaki (b) alt paragrafı uyarınca yapılacak hesaplamalarının, yutakların fiili kapasitesi ve gazların iklim değişikliğine katkıları dahil, mümkün olan en iyi bilimsel bilgilere dayandırılması gerekecektir. Taraflar Konferansı ilk oturumunda bu hesaplamalar için metodolojiyi değerlendirip kararlaştıracak ve daha sonra düzenli olarak gözden geçirecektir.
- d) Taraflar Konferansı ilk oturumunda yukarıdaki (a) ve (b) alt paragraflarının uygunluğunu gözden geçirecektir. Bu gözden geçirme, ilgili teknik, sosyal ve ekonomik enformasyonun yanısıra iklim değişikliği hakkındaki mevcut en iyi bilimsel enformasyon ve değerlendirme ışığında yapılacaktır. Bu gözden geçirmeye göre, Taraflar Konferansı yukarıdaki (a) ve (b) alt paragraflarına değişikliği de içerebilecek uygun bir hareket tarzı benimseyebilecektir. Taraflar Konferansı ayrıca, ilk oturumunda yukarıdaki (a) alt paragrafında belirtilen ortak uygulamaya ilişkin kistaslar hakkında kararlar alacaktır. Alt paragraflar (a) ve (b)'nin ikinci bir gözden geçirilişi en geç 31 Aralık 1998'den önce yapılacak, daha sonra ise, Sözleşmenin amacı yerine getirilinceye kadar, Taraflar Konferansı'nca kararlaştırılacak aralıklarla düzenli olarak gözden geçirilecektir.
- e) Bu Taraflardan herbiri:
  - (i) Diğer Taraflarla, Sözleşme'nin amacının yerine getirilmesi için

geliştirilen ilgili ekonomik ve idarî birimlerle gereken eşgüdümü sağlayacaklardır; ve

(ii) Uygulanmaması halinde, Montreal Protokolü ile denetlenmeyen insan kaynaklı sera gazlarının daha yüksek seviyelere ulaşmasına yolaçan faaliyetleri teşvik edici politikaları ve uygulamaları belirleyip dönemsel olarak gözden geçireceklerdir.

f) Taraflar Konferansı, Ek-I ve Ek-II'deki listelere gerekebilecek değişiklikleri getirmek konusunda karar almak amacıyla, mevcut bilgiyi, ilgili Tarafın onayıyla, 31 Aralık 1998'den geç olmamak üzere gözden geçirecektir.

g) Ek-I'e dahil olmayan herhangi bir Taraf, onay, kabul, uygun bulma veya katılma belgesinde veya daha sonra herhangi bir zaman Depoziter'e yukarıdaki (a) veya (b) alt paragrafı ile bağlı kalmak istediğini bildirebilir. Depoziter diğer imzacıları ve Tarafları bu bildirimden haberdar edecektir.

3. Gelişmiş ülke Tarafları ve Ek-II'deki diğer Gelişmiş Taraflar, gelişmekte olan ülke Taraflarının Madde 12, 1. paragrafta üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirirken ortaya çıkan, üzerinde mutabık kalınmış tüm masrafların karşılanması için yeni ve ek malî kaynakları sağlayacaktır. Gelişmiş ülke Tarafları aynı zamanda, gelişmekte olan ülke Taraflarının bu maddenin 1 inci paragrafı kapsamındaki önlemlerin uygulanmasının gerektirdiği, gelişmekte olan bir Taraf, 11 inci maddede atıfta bulunulan uluslararası kuruluş veya kuruluşlar arasında bu maddeye uygun olarak üzerinde anlaşmaya varılan, malî kaynakları, teknoloji transferi de dahil, karşılayacaklardır. Bu yükümlülüklerin uygulanması, fon akışındaki yeterlilik ve öngörülebilirlik ihtiyacını ve gelişmiş ülkeler arasında uygun külfet paylaşımının önemini dikkate alacaktır.

4. Gelişmiş ülke Tarafları ve Ek-II'de yer alan diğer gelişmiş Taraflar, ayrıca, iklim değişikliğinin zararlı etkilerine en fazla açık gelişmekte olan ülkelerin bu zararlı etkilere uyum sağlamak için yapacakları masrafların karşılanmasına yardım edeceklerdir.

5. Gelişmiş Ülke Tarafları ve Ek-II'de yer alan diğer gelişmiş Taraflar, diğer, özellikle gelişmekte olan ülkeler Taraflarına Sözleşme hükümlerini uygulayabilmelerini teminen, çevreye uyumlu teknolojiler ve bilgi transferi veya

bunlara erişilmesini sağlamak için uygun görülecek teşvik, kolaylık ve finansman önlemlerini sağlayacaklardır. Bu süreçte, gelişmiş ülke Tarafları, gelişmekte olan ülke Taraflarının yerel kapasitelerinin ve teknolojilerinin geliştirilmesini ve güçlendirilmesini destekleyeceklerdir. Bunu yapabilecek durumdaki diğer Taraflar ve örgütler de bu tür teknolojilerin transferinin kolaylaştırılmasında yardımcı olabileceklerdir.

6. Taraflar Konferansı'nca, pazar ekonomisine geçiş sürecinde bulunan Ek-I'de yer alan Taraflara, Montreal Protokolü ile denetlenmeyen sera gazlarının insan kaynaklı emisyonlarının tarihi seviyelerinin, bir referans olarak seçilmesinin dikkate alınması dahil, bu Tarafların iklim değişikliği konusuna eğilebilme yeteneklerini kuvvetlendirmek amacıyla, yukarıdaki 2 nci paragraftaki yükümlülüklerinin uygulanmasında belli bir dereceye kadar esneklik tanınacaktır.

7. Gelişmekte olan ülke Taraflarının Sözleşme'den doğan yükümlülüklerini yerine getirmelerindeki başarı derecesi, gelişmiş ülke Taraflarının Sözleşme kapsamındaki mali kaynaklar ve teknoloji transferine dair yükümlülüklerini yerine getirmedeki etkinliğe bağlı olacak, ekonomik ve sosyal kalkınma ve yoksulluğun ortadan kaldırılmasının gelişmekte olan ülke Tarafları açısından birinci ve en önemli öncelik olduğu hususu tümüyle dikkate alınacaktır.

8. Taraflar, bu Maddedeki yükümlülüklerin uygulanmasında, gelişmekte olan ülke Taraflarının iklim değişikliğinin zararlı etkilerinden ve/veya karşı önlemlerin alınmasından kaynaklanan özgün gereksinimlerini ve endişelerini karşılamak için mali kaynak, sigorta ve teknoloji transferi sağlamayla ilişkili girişimleri de içerecek şekilde, Sözleşme kapsamında hangi eylemlerin gerekli olduğunu, başta aşağıdakilere ilişkin olmak üzere tümüyle gözönünde bulunduracaklardır:

- a) Küçük ada ülkeleri;
- b) Alçak konumlu kıyı alanları bulunan ülkeler;
- c) Kurak ve yarı-kurak alanları, ormanlaştırılmış alanları ve orman çürümesine karşı hassas alanları bulunan ülkeler;
- d) Doğal afetlere eğilimli alanları bulunan ülkeler;
- e) Kuraklığa ve çölleşmeye karşı hassas alanları bulunan ülkeler;
- f) Yüksek kentsel atmosfer kirliliğine sahip alanları bulunan ülkeler;
- g) Dağlık ekosistemleri dahil, hassas ekosistemlere sahip alanları bulunan ülkeler;

- h) Ekonomileri, büyük ölçüde fosil yakıtların üretiminden, işlenmesinden, ihracaatından ve/veya tüketiminden ve fosil yakıtlarla ilişkili enerji-yoğun ürünlerden gelen gelire bağımlı ülkeler; ve
- i) Denize çıkışı olmayan ve transit ülkeler;

Bunların dışında, Taraflar Konferansı, gerektiği ölçüde bu paragrafla ilgili eylemler yapabilir.

9. Taraflar, teknoloji finansmanı ve transferiyle ilgili eylemlerinde, en az gelişmiş ülkelerin özgün ihtiyaç ve durumlarını tümüyle dikkate alacaktır.

10. Taraflar, 10'uncu Madde uyarınca, Sözleşme'nin taahhütlerini yerine getirirken Tarafların, özellikle ekonomileri iklim değişikliğine karşı önlemlerin uygulanmasının olumsuz etkilerine hassas gelişmekte olan ülke Taraflarının durumlarını dikkate alacaktır. Bu özellikle, ekonomileri büyük ölçüde fosil yakıtların üretimine, işlenmesine, ihracatına ve/veya fosil yakıtlarla ilişkili enerji yoğun ürünlerin tüketimine bağımlı bulunan; ve/veya fosil yakıt kullanıp, diğer alternatiflere dönüşümde ciddi güçlükleri bulunan Taraflar için geçerlidir.

MADDE 5

ARAŞTIRMA VE SİSTEMATİK GÖZLEM

Taraflar, 4 üncü Maddenin 1 (g) paragrafı kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirirken:

- a) Bu alandaki gereksiz tekrarlamaları en aza indirme ihtiyacını da dikkate alarak, araştırma, veri toplama ve sistematik gözlem faaliyetlerinin tanımlanmasını, yönetilmesini ve değerlendirilmesini amaçlayan, uluslararası ve hükümetlerarası programları, ağları, yerine göre, destekleyecekler ve daha fazla geliştirecekler;
- b) Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki sistematik gözlemleri ve ulusal düzeydeki bilimsel ve teknik araştırma kapasiteleri ve kabiliyetleri güçlendirmeyi hedefleyen uluslararası ve hükümetlerarası çabaları desteklemek ve ulusal yetki alanı dışından elde edilen veri ve analizlere erişilmesini ve karşılıklı değişimini teşvik edecekler; ve

- c) Gelişmekte olan ülkelerin özel endişelerini ve ihtiyaçlarını dikkate alacak ve iç kapasiteleri ve kabiliyetlerini yukarıdaki (a) ve (b) altparagraflarında atıfta bulunulan çabalara katılmaları amacıyla geliştirmelerinde işbirliği yapacaklardır.

MADDE 6

ÖĞRETİM, EĞİTİM VE KAMU BİLİNÇLENDİRİLMESİ

Taraflar, 4 üncü Maddenin, 1 (i) paragrafı kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirirken:

- a) Ulusal yasalarına, yönetmeliklerine ve kapasitelerine göre, ulusal, yerine göre altbölgesel ve bölgesel düzeylerde, aşağıdaki hususları destekleyecek ve kolaylaştıracaklardır;
- (i) İklim değişikliği ve etkileri konusunda kamu eğitimi ve bilinçlendirilmesi programları geliştirilmesi ve uygulanması;
  - (ii) İklim değişikliği ve etkileri konusundaki bilgiye kamunun erişmesi;
  - (iii) İklim değişikliği ve etkilerine karşı konulmasına ve uygun karşı strateji geliştirilmesine kamunun katılımı; ve
  - (iv) Bilimsel, teknik ve idarî personelin eğitimi.
- b) Aşağıdaki hususlarda, yerine göre mevcut organları kullanarak, uluslararası düzeyde işbirliği yapacak ve teşvik edeceklerdir;
- (i) İklim değişikliği ve etkileri hakkında eğitsel ve kamu bilinçlendirilmesi malzemelerinin geliştirilmesi ve değişimi; ve
  - (ii) Ulusal kurumların güçlendirilmesini ve bu alandaki uzmanların, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki uzmanların eğitimi için personel değişimi veya görevlendirilmesini de içerecek şekilde, öğretim ve eğitim programları geliştirilmesi ve uygulanması.

MADDE 7

TARAFLAR KONFERANSI

1. Aşağıdaki ilkeler uyarınca bir Taraflar Konferansı oluşturulmuştur.
2. Taraflar Konferansı, bu Sözleşme'nin en yüksek organı olarak, Sözleşme'nin ve Taraflar Konferansı'nın kabul edeceği tüm hukukî belgelerin uygulanmasını düzenli olarak gözden geçirecek ve Sözleşme'nin etkili biçimde uygulanmasını teşvik için, yetkisi dahilindeki gerekli kararları alacaktır. Bu bağlamda Taraflar Konferansı:
  - a) Tarafların yükümlülüklerini ve Sözleşme kapsamındaki kurumsal düzenlemeleri, Sözleşme'nin amacı ışığında, uygulanmasından kazanılan deneyim ve bilimsel ve teknolojik bilgi gelişiminin ışığında dönemsel olarak inceleyecek;
  - b) İklim değişikliği ve etkilerine karşı Taraflarca kabul edilen önlemlerle ilgili bilgi değişimini, Tarafların değişik koşulları, sorumlulukları ve kabiliyetleri ve Sözleşme altındaki yükümlülüklerini dikkate alarak teşvik edecek ve kolaylaştıracak;
  - c) İki veya daha çok Tarafın talebi üzerine, iklim değişikliği ve etkilerine karşı Taraflarca alınan önlemlerin eşgüdümünü, Tarafların değişik koşulları, sorumlulukları ve kabiliyetleri ve Sözleşme altındaki yükümlülüklerini dikkate alarak kolaylaştıracak;
  - d) Sözleşme'nin amaç ve hükümlerine uygun olarak, sera gazlarının kaynaklar tarafından emisyonlar ve yutaklar tarafından emilmesine ilişkin dökümün yapılması ve diğerleri özelinde emisyonları sınırlamak ve bu gazların emilmesini güçlendirmek amacıyla alınan önlemlerin etkilerinin hesaplanması için, Taraflar Konferansı'nın kararlaştıracığı uygun metodların dönemsel olarak geliştirilmesini ve hazırlanmasını teşvik edecek ve yönetecek;
  - e) Sözleşme'nin hükümleri çerçevesinde kendisine ulaşan bütün bilgilere dayanarak, Sözleşme'nin taraflarca uygulanmasını ve uygulanması halinde alınan önlemlerin toplam etkilerini, özellikle çevresel, ekonomik ve sosyal etkilerini, bunların toplam sonuçlarını

ve Sözleşme'nin hedefleri doğrultusunda kaydedilen gelişmeleri değerlendirecek;

- f) Sözleşme'nin uygulanması ile ilgili dönemsel raporları inceleyecek, kabul edecek ve ilan edilmesini sağlayacak;
- g) Sözleşme'nin uygulanması için gereken bütün sorunlara öneriler getirecek;
- h) 4 üncü Maddenin 3, 4 ve 5 inci fıkralarına ve 11 inci Maddeye uygun olarak gerekli malî kaynakları harekete geçirmeye çalışacak;
- i) Sözleşme'nin uygulanması için gerekliliğine karar verilen alt organları kuracak;
- j) Alt organlarının raporlarını inceleyecek ve onları yönlendirecek;
- k) Kendisi ve yardımcı organlardan herhangi biri için oybirliği ile tüzük ve malî yönetmelik kuralları saptayacak ve onaylayacak;
- l) Gerekteğinde ilgili uluslararası örgütlerin, hükümetlerarası ve hükümet dışı kuruluşların yardımlarını, desteklerini ve sağladıkları bilgileri isteyecek ve kullanacak;
- m) Sözleşme'nin hedefine ulaşabilmek için, gerekli diğer görevlerin yanı sıra Sözleşme'nin kendisine verdiği diğer görevleri de ifa edecektir.

3. Taraflar Konferansı Birinci Oturumunda, kendi ve Sözleşme tarafından oluşturulan ve alt organların Sözleşme'nin öngördüğü karar alma mekanizması ile kapsanmayan sorunlara ilişkin karar alma usullerini de kapsayan İctüzüğünü kabul eder. Bu usuller farklı kararların kabul edilmesi için ne tür çoğunluk gerektiğini belirtebilir.

4. Taraflar Konferansı'nın Birinci Oturumu, 21 inci maddede onaylanmış olan geçici Sekreteryaya tarafından toplantıya çağrılacak ve toplantı Sözleşme'nin yürürlüğe girişinden sonra en geç bir sene içinde yapılacaktır. Daha sonra, Taraflar Konferansı kararda değişiklik yapmaz ise, senede bir kere olağan oturum yapacaktır.

5. Taraflar Konferansı, konferansın gerekli gördüğü hallerde, veya Taraflardan birinin yazılı isteği üzerine Sekreteryanın sözkonusu isteği Taraflara

göndermesinden sonraki altı ay içerisinde, Tarafların en az üçte biri tarafından onaylanması şartı ile, olağanüstü oturumlar yapar.

6. Birleşmiş Milletler Teşkilatı, Birleşmiş Milletler'in uzman kuruluşları ve Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı ile Sözleşme'ye taraf olan ve taraf olmayıp gözlemci statüsünde bulunan devletler, Taraflar Konferansı oturumlarında gözlemci sıfatıyla temsil edilebilirler. Taraflar Konferansı oturumuna gözlemci sıfatıyla temsil edilmeyi arzu ettiklerini Sekretaryaya haber vermiş olan, Sözleşme'nin kapsadığı konularda yetkili Ulusal, Uluslararası, Hükümet veya Hükümetdışı tüm kurum ve kuruluşlar, var olan Tarafların en az üçte birinin reddi bulunmaması kaydı ile bu sıfatla kabul edilebilirler. Gözlemcilerin kabulü ve katılımı Taraflar Konferansı'nın kabul ettiği İçtüzüğe tabi olacaktır.

MADDE 8

SEKRETARYA

1. Bir Sekretarya kurulmuştur.
2. Sekretaryanın işlevleri şunlar olacaktır:
  - a) Taraflar Konferansı ve konferansın Sözleşme gereğince oluşturulan alt organları için oturumlar düzenlemek ve bunlara gerekli hizmetleri vermek;
  - b) Kendisine sunulan raporları toplamak ve dağıtmak;
  - c) Taraflar ve bunlar içinde özellikle gelişmekte olan ülke taraflarına talepleri üzerine Sözleşme hükümleri uyarınca gereken bilgilerin toplanmasında ve dağıtılmasında yardım etmek;
  - d) Faaliyetleri hakkında raporlar düzenleyip Taraflar Konferansı'na sunmak;
  - e) Diğer ilgili uluslararası organların Sekretaryaları ile gereken işbirliğini sağlamak;
  - f) Görevini etkin bir biçimde yerine getirmek için Taraflar Konferansı'nın gözetimi altında, gerekli olabilecek idarî ve akdi tasarruflarda bulunmak; ve

- g) Sözleşme veya protokollerin herhangi birinde belirtilen diğer Sekreteryaya işlevlerini ve Taraflar Konferansı'nın belirleyeceği diğer işlevleri yerine getirmek.

3. Taraflar Konferansı, birinci oturumunda, bir daimi Sekreteryaya atayacak ve işlevi için gereken düzenlemeleri yapacaktır.

MADDE 9

BİLİMSEL VE TEKNOLOJİK DANIŞMA YARDIMCI ORGANI

1. Taraflar Konferansı'na ve gerektiğinde diğer yardımcı organlara Sözleşme ile ilgili bilimsel ve teknolojik meseleler hakkında zamanında bilgi ve görüş vermekle görevli bir bilimsel ve teknolojik danışma yardımcı organı kurulmuştur. Bütün Tarafların katılımına açık olacak bu organın faaliyeti birçok bilim dalını kapsayacaktır. Bu organ, hükümetlerin ilgili uzmanlık alanlarında yetkili temsilcilerden oluşacaktır. Organ, Taraflar Konferansı'na çalışmalarının tüm yönleri hakkında düzenli olarak rapor sunacaktır.

2. Taraflar Konferansı'nın rehberliği altında hareket eden ve yetkili uluslararası organların çalışmalarına dayanan bu organın görevleri şunlardır:

- a) İklim değişikliği ve bunun etkilerine ilişkin bilimsel bilgilerin durum değerlendirmesini yapmak;
- b) Sözleşme'nin uygulanması çerçevesinde alınan önlemlerin bilimsel etkileri açısından değerlendirmeler yapmak;
- c) Yenilikçi, verimli ve uygulanabilir teknolojiler ile bunlarla ilgili bilgi-birikimini belirlemek, bu teknolojilerin gelişmelerini ve/veya transferini teşvik edecek araçlar için önerilerde bulunmak;
- d) İklim değişikliği konusunda, bilimsel programlar, araştırma-geliştirme için uluslararası işbirliğinin yanısıra, gelişmekte olan ülkelerin iç kapasitelerini artırmaları için yardım imkânları hakkında önerilerde bulunmak;

- e) Taraflar Konferansı ve yardımcı organlarının bu organa yönelttiği bilimsel, teknolojik ve metodolojik soruları cevaplandırmak.

3. Bu organın işlevleri ve görev tanımı Taraflar Konferansı'nca daha ayrıntılı hale getirilebilir.

MADDE 10

UYGULAMA YARDIMCI ORGANI

1. Sözleşme'nin etkinlikle uygulanmasının gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesini sağlamak için, Taraflar Konferansı'na yardımcı olacak bir uygulama yardımcı organı kurulmuştur. Bu organ, tüm tarafların katılımına açık olup, iklim değişikliği ile ilgili konularda uzman olan hükümet temsilcilerinden oluşacaktır. Organ, Taraflar Konferansı'na çalışmalarının tüm yönleri hakkında düzenli olarak rapor sunacaktır.

2. Taraflar Konferansı'nın rehberliği altında hareket eden bu organın görevleri şunlardır:

- a) İklim değişikliği ile ilgili en son bilimsel değerlendirmelerin ışığında, Taraflarca alınan önlemlerin topyekün etkilerini değerlendirmek üzere, 12 nci Maddenin 1 inci paragrafı uyarınca iletilen bilgileri dikkate almak;
- b) Taraflar Konferansı'nın 4 üncü Maddenin 2 (d) paragrafında öngörülen değerlendirmeleri yapmasına yardım için, 12 nci Madde 2 nci paragraf uyarınca iletilen bilgileri incelemek;
- c) İhtiyaçlar itibari ile kararlarının hazırlanması ve uygulanmasında Taraflar Konferansı'na yardım etmek.

MADDE 11

MALİ MEKANİZMA

1. Teknoloji transferi için de olmak üzere, malî kaynakları bağış veya kolaylıklar yoluyla temin eden mekanizma tanımlanmıştır. Bu mekanizma Sözleşme'ye ilişkin politikalarını, program önceliklerini ve yeterlilik kriterlerini saptayacak olan Taraflar Konferansı'na bağlı ve sorumlu olacaktır. İşlevi, bir veya birden fazla mevcut uluslararası birimlere verilecektir.

2. Mali mekanizma, şeffaf bir yönetim sistemi çerçevesinde, tüm tarafların eşit ve dengeli temsili esas almıştır.

3. Taraflar Konferansı ve mali mekanizmanın uygulanmasını yürütecek birim veya birimler, yukarıdaki paragraflara yürürlük kazandırmak üzere aşağıdakileri içerecek düzenlemeler üzerinde uzlaşmışlardır.

- a) İklim değişikliğine karşı koymak için finanse edilen projelerin Taraflar Konferansı tarafından belirlenmiş olan politikalara, program önceliklerine ve yeterlilik kriterlerine uygunluğunu sağlayacak usuller;
- b) Politikaların, program önceliklerinin ve yeterlilik kriterlerinin ışığında, belirli fon tahsisi kararlarının tekrar ele alınabilme usulleri;
- c) Birim ve birimler tarafından Taraflar Konferansı'na 1 inci fıkrada belirlenen sorumluluk ilkesine uygun olarak, malî işlemler hakkında düzenli raporlar sunulması zorunluluğu;
- d) İşbu Sözleşme'nin uygulanması için gerekli ve mevcut malî tutarın önceden anlaşılabilir ve tanımlanabilir bir şekilde belirlenmesi ve bu miktarın dönemsel olarak gözden geçirilme koşulları.

4. Taraflar Konferansı, birinci oturumunda, 21 inci Maddenin 3 üncü paragrafında öngörülen geçici düzenlemeleri inceleyerek ve gözönünde bulundurarak, yukarıdaki hükümlere etkinlik kazandırmak için gerekli düzenlemeleri yapacak ve bunların sürdürülüp sürdürülmeyeceklerini kararlaştıracaktır. Bundan sonra, dört yıl dahilinde, Taraflar Konferansı, mekanizmanın durumunu gözden geçirecek ve uygun önlemleri alacaktır.

5. Sözleşme'nin uygulanması için, gelişmiş ülke Tarafları ikili, bölgesel veya çok taraflı yollardan malî kaynak sağlayabilecekler ve gelişmekte olan ülke Tarafları bu kaynaklardan yararlanabileceklerdir.

MADDE 12

UYGULAMAYLA İLGİLİ BİLGİNİN İLETİŞİMİ

1. Tarafların herbiri, 4 üncü Maddenin 1 inci paragrafı uyarınca Sekretaryaya kanalı ile Taraflar Konferansı'na aşağıdaki hususlarda bilgi iletir:

- a) İmkânları elverdiği ölçüde, Taraflar Konferansı'nın üzerinde anlaşacağı ve kullanımını teşvik edeceği karşılaştırılabilir metodları kullanarak, Montreal Protokolünce kontrolü öngörülmeven bütün sera gazlarının kaynaklar tarafından insan kaynaklı emisyonları ve yutaklar tarafından emilmesinin ulusal envanteri;
- b) Sözleşme'nin uygulanması için Tarafın aldığı veya almayı öngördüğü önlemlerin genel bir tanımı;
- c) Tarafın, Sözleşme'nin hedefine ulaşılabilmesi için uygun olduğu takdirde, Dünyadaki emisyon eğilimlerini saptamak için gerekli veriler dahil, bildirisinde yer almasını uygun bulduğu bilgileri.

2. Her Gelişmiş Taraf ülke ve Ek-I'e dahil Tarafların herbiri aşağıdaki bilgileri bildirisine dahil edecektir:

- a) 4 üncü Madde 2 (a) ve 2 (b) paragrafları altındaki yükümlülüklerini uygulamak için benimsediği politikaların ve önlemlerin ayrıntılı tanımını;
- b) Hemen yukarıdaki (a) alt paragrafında belirtilen politikaların ve önlemlerin, 4 üncü madde 2 (a) paragrafında belirtilen süre zarfında insan kaynaklı sera gazlarının kaynaklar tarafından emisyonlar ve yutaklar tarafından emilmesi üzerindeki etkilerinin özgün bir tahminini,

3. Ayrıca, herbir gelişmiş ülke Tarafı ve Ek-II'de yer alan diğer herbir gelişmiş Taraf, 4 üncü Maddenin 3, 4 ve 5 inci paragrafları uyarınca aldığı önlemlerin ayrıntularını verir.

4. Gelişmekte olan ülke Taraflarının gönüllü olarak, projelerin hayata geçirilebilmesi için gereken teknolojileri, malzemeleri, donanımı, teknikleri veya uygulamaları belirterek, mümkün olduğu takdirde, projelerin sera gazlarının emisyonlarının azalması ve emilmesi sonucu oluşacak bütün ek giderlerinin ve beklenebilecek avantajların bir tahminini yaparak, finanse edilecek projeler önermeleri mümkündür.

5. Her gelişmiş ülke Tarafı ve Ek-I'de yer alan herbir Taraf, Sözleşme'nin kendileri için yürürlüğe girmesinden sonra altı ay içinde, ilk bildirimini sunacaktır. Listelerde yer almayan herbir Taraf Sözleşme'nin kendisi için yürürlüğe girmesinden veya 4 üncü Maddenin 3 üncü paragrafı uyarınca mali kaynakların eline geçmesinden itibaren üç sene içinde ilk bildirimini sunacaktır. En az gelişmiş ülke Tarafları, ilk bildirimlerini sunacakları tarih hakkında serbesttirler. Tüm Taraflarca hangi sıklıkta bildirim yapılacağı, bu paragrafın öngördüğü farklılaştırılmış tarihler dikkate alarak, Taraflar Konferansı'nca belirlenecektir.

6. Taraflarca bu madde uyarınca yapılan bilgi iletişimi Sekretarya tarafından Taraflar Konferansı'na ve ilgili yardımcı organlara en kısa sürede iletilir. Gerekirse, Taraflar Konferansı bilgi iletişimi usullerini tekrar gözden geçirebilir.

7. Gelişmekte olan ülke Taraflarının isteği üzerine, ilk oturumundan itibaren Taraflar Konferansı, 4 üncü Madde uyarınca alınan karşı önlemler ve önerilen projelerin uygulanması için gereken mali ve teknik ihtiyacın belirlenmesi, ve bu madde uyarınca bilgilerin iletişimi ve bir araya getirilmesi için gereken mali ve teknik desteği sağlamak için önlemler alacaktır. Bu destek uygun oldukça, Taraflar, yetkili uluslararası kuruluşlar veya Sekretarya tarafından bu kuruluşlardan hangisi uygun görülür ise, sağlanabilir.

8. Herhangi bir Taraf Grubu, Taraflar Konferansı'na önceden bildirmek ve Taraflar Konferansı'nca belirlenmiş esaslarına uymak şartı ile, verecekleri ortak bir bildirim ile bu madde uyarınca yerine getirmek durumunda oldukları yükümlülüklerini yerine getirdiklerini bildirebilirler, böyle bir bildirim, bildirim içinde yer alan herbir Tarafın Sözleşme uyarınca üzerine düşeni yerine getirdiği hakkındaki bilgiyi içermesi gereklidir.

9. Sekretarya'ya ulaşan ve Taraflar Konferansı tarafından belirlenecek kriterlere göre bir Tarafın gizli olduğunu belirttiği bilgiler, incelenmesi ve bildirim uyarınca kendisine ulaşması öngörülen organlardan birine iletilmeden önce, gizliliğini korumak için Sekretarya tarafından biraraya getirilecektir.

10. Sekretarya, 9 uncu paragraf saklı kalmak kaydıyla ve herhangi bir Tarafın her zaman bildirisini kamuoyuna sunma hakkını engellemeksizin, Tarafların bu maddenin uygulanması ile ilgili sunduğu bildirimleri, Taraflar Konferansı'na sunduğu an, kamuoyunun da bilgisine sunacaktır.

MADDE 13

UYGULAMAYA İLİŞKİN SORULARIN KARARA BAĞLANMASI

Taraflar Konferansı, Sözleşme'nin uygulanmasına ilişkin soruların karara bağlanması için, birinci oturumunda, Tarafların istekleri üzerine hizmetlerine sunulacak çok taraflı bir danışma süreci oluşturmayı değerlendirecektir.

MADDE 14

ANLAŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ

1. Sözleşme'nin yorumu veya uygulanması ile ilgili olarak iki veya daha fazla Taraf arasında anlaşmazlık çıkması halinde, ilgili Taraflar, müzakere veya kendi tercihlerine göre diğer barışçıl yollara başvurarak bu anlaşmazlığın çözümüne çalışırlar.

2. Bölgesel ekonomik entegrasyon teşkilatı olmayan bir Taraf, Sözleşme'yi onay, kabul, uygun bulma veya katılım aşamalarında, veya daha sonra herhangi bir zamanda, Depozitere Sözleşme'nin uygulanması veya yorumu ile ilgili bir anlaşmazlığa ilişkin bir yazılı belge sunarak bir beyanda bulunduğu anda, aynı yükümlülüğü kabul eden bütün Taraflara karşı hukuken ve özel bir anlaşma olmaksızın aşağıdakilerin zorunluluk olduğunu kabul etmiş olmaktadır:

- a) Anlaşmazlığın Uluslararası Adalet Divanı'na götürüleceği, ve/veya;
- b) Mümkün olur olmaz, Taraflar Konferansı'nın hakemliğe ayrılmış bir eki ile kabul edeceği prosedür uyarınca karar verileceği,

Bölgesel ekonomik entegrasyon teşkilatı olan bir Taraf, hakemlik konusunda (b) altparagrafında öngörülen prosedür uyarınca, benzeri bir bildiri yapabilir.

3. Yukarıdaki 2 nci paragraf uyarınca yapılan bir bildiri, bildiride belirtilen süre sona erinceye veya bu bildirin feshini yazılı olarak Depoziter'e bildirilmesini izleyen üç ayın sonuna kadar yürürlükte kalır.

4. Anlaşmazlık halinde bulunan taraflar aksine karar vermedikçe, yeni bir beyanın sunulması, bir bildirin iptalinin tebligatı edilmesi veya bir bildirin süresinin sona ermesi, Uluslararası Adalet Divanı'na veya Hakem Mahkemesi'ne sunulmuş işlemleri hiçbir şekilde etkilemez.

5. Yukarıdaki 2 nci paragraf saklı kalmak kaydıyla, eğer Taraflardan birinin diğerine aralarında anlaşmazlık olduğunu duyurduğu tarihten sonra oniki aylık bir süre içinde, ilgili Taraflar 1 inci paragraftaki belirtilen yolları kullanarak aralarındaki anlaşmazlığı giderememişler ise, anlaşmazlığa düşen Taraflardan birinin isteği üzere, anlaşmazlığın giderilmesi için uzlaşma yoluna başvurulur.

6. Anlaşmazlığa düşen Taraflardan birinin isteği üzere bir uzlaşma komisyonu kurulacaktır. Komisyon, ilgili Tarafların her biri tarafından atanan eşit sayıda üyelerden ve bu üyelerce ortaklaşa seçilen bir Başkandan oluşur. Komisyon, Tarafların iyi niyetle inceleyeceği bir Öneri sunar.

7. Mümkün olur olmaz, Taraflar Konferansı'nca, uzlaşmaya ayrılan ek ile tamamlayıcı uzlaşma usulleri kabul edilecektir.

8. Belge aksini gerektirmediği takdirde, işbu maddenin hükümleri, Taraflar Konferansı'nın kabul edilebileceği herhangi bir ilgili hukukî belgeye uygulanır.

MADDE 15

SÖZLEŞME'YE DEĞİŞİKLİKLER

1. Herhangi bir Taraf Sözleşme'ye değişiklik önerebilir.
2. Sözleşme'de yapılacak değişiklikler, Taraflar Konferansı'nın bir olağan oturumunda kabul edilir. Sözleşme'de yapılması önerilen herhangi bir değişiklik metni, önerinin kabul edilmesi için sunulduğu toplantıdan en az altı ay önce Sekretarya tarafından Taraflara iletilir. Sekretarya ayrıca önerilen değişiklikleri, Sözleşme'yi imzalayanlara ve bilgi için Depoziter'e bildirir.
3. Taraflar, Sözleşme'ye yapılması önerilen her değişiklik üzerinde, oybirliğiyle mutabakata varılması için her çabayı sarfeder. Eğer bu yönde sarf edilen bütün çabalar sonuçsuz kalır ve herhangi bir mutabakat sağlanamaz ise, son çare olarak hazır bulunan ve oy kullanan Tarafların dörtte üçünün oy çoğunluğu ile değişiklik kabul edilir. Depoziter, Sekretarya tarafından kendisine bildirilen onaylanmış değişiklikleri, kabulleri için bütün Taraflara iletir.
4. Bir değişiklik için kabul belgeleri Depoziter'e bildirilir. 3 üncü paragraf uyarınca kabul edilen bir değişiklik Sözleşme'ye Tarafların dörtte üçünün kabul belgelerinin Depozitere ulaştığı tarihten sonraki doksanınıcı günden itibaren, kabul etmiş olan Taraflar için yürürlüğe girer.
5. Değişiklik, diğer herhangi bir Taraf için, sözkonusu değişiklikle ilgili kabul belgesini Depozitere bildirdiği tarihten sonraki doksanınıcı günden itibaren, yürürlüğe girer.
6. Bu maddenin amaçları doğrultusunda, "hazır bulunan ve oy kullanan Taraflar" deyimi, oylamada hazır bulunan ve olumlu veya olumsuz oy veren Taraflar anlamındadır.

MADDE 16

SÖZLEŞME EKLERİNİN KABULÜ VE DEĞİŞİKLİĞİ

1. Sözleşme'nin ekleri onun ayrılmaz bir parçasını oluşturacaktır ve, aksi açıkça ifade edilmedikçe, Sözleşme'ye yapılan bütün atflar eklerine de yapılmış sayılır. 14 üncü madde 2 (b) ve 7 nci paragraflarındaki haklarını engellemeksizin, ekler, listelerden, formlardan ve bilimsel, teknik, işlemsel ve idarî özellikteki diğer tanımlayıcı belgelerden oluşmakla sınırlanmış olacaktır.
2. Sözleşme'nin ekleri 15 inci Maddenin 2, 3 ve 4 üncü paragraflarında tanımlanmış olan usullere göre, önerilecek ve kabul edilecektir.
3. Yukarıdaki 2 nci paragraf uyarınca kabul edilen bir ek, Depoziterin kabul edildiğini Taraflara bildirdiği tarihten altı ay sonra, bu süre içinde Depozitere sözkonusu eki red ettiğini yazılı olarak bildiren Taraflar için hariç olmak üzere Sözleşme'ye Taraflar için yürürlüğe girer. Red duyurusunu geri alan Taraflar için ek, bu duyurunun Depozitere ulaştığı tarihten sonraki doksanıncı günden itibaren yürürlüğe girer.
4. Sözleşme eklerine yapılacak değişikliklerin önerilmesi, kabulü ve yürürlüğe girişi, 2 ve 3 üncü paragraflarda yer alan Sözleşme eklerinin önerme, kabul ve yürürlüğe giriş yönteminin aynısına tabi olacaktır.
5. Eğer bir Ek'in kabulü veya bir Ek'te yapılacak değişikliğin kabulü sırasında, Sözleşme'ye de bir değişiklik geliyorsa, o Ek veya Ek'teki değişiklik, Sözleşme'deki değişiklik yürürlüğe girmeden yürürlüğe girmez.

MADDE 17

PROTOKOLLER

1. Taraflar Konferansı, olağan oturumlarından herhangi birinde, Sözleşme'ye protokoller kabul edebilir.
2. Önerilen herhangi bir protokol metni, böyle bir toplantıdan en az altı ay önce, Sekreteryaya tarafından Taraflara iletilir.

3. Herhangi bir protokolün yürürlüğe girme koşulları, bu protokollerle belirlenir.
4. Sadece Sözleşme'ye Taraf olanlar bir protokole Taraf olabilirler.
5. Bir protokole ilişkin kararları, sadece o protokole Taraf olanlar alabilir.

MADDE 18

OY HAKKI

1. Aşağıdaki 2 nci paragraftaki belirtilenler hariç, Sözleşme'ye Taraf olanların her biri, bir oy hakkına sahiptir.
2. Bölgesel ekonomik entegrasyon teşkilatları, kendi yetki alanlarında, Sözleşme'ye Taraf olan, kendi üye Devletlerinin sayısına eşit oy sayısı ile, oy kullanma hakkına sahiptirler. Bu kuruluşlar, eğer kendi üye Devletlerinden herhangi birisi oy hakkını kullanmış ise oy hakkı kullanmayacak veya kullanmamış ise oy hakkını kullanabilecektir.

MADDE 19

DEPOZİTER

Birleşmiş Milletler Teşkilatının Genel Sekreteri, Sözleşme'nin ve 17 nci madde uyarınca kabul edilen protokollerin Depoziter'idir.

MADDE 20

İMZA

İşbu Sözleşme, Birleşmiş Milletler Teşkilatına veya Birleşmiş Milletler'in uzman kurumlarından birine üye Devletler veya Uluslararası Adalet Divanı Yasasına Taraf olan Devletlerin; bölgesel ekonomik entegrasyon teşkilatlarının, Rio de Janeiro'daki Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı sırasında ve daha sonra New York'taki Birleşmiş Milletler Teşkilatı merkezinde 20 Haziran 1992 ile 19 Haziran 1993 tarihleri arasında imzalarına açıktır.

MADDE 21

GEÇİCİ DÜZENLEMELER

1. 8 inci Maddede belirtilen Sekretarya görevleri, Taraflar Konferansı'nın birinci oturumunun sonuna kadar, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 21 Aralık 1990 tarihli ve 45/212 sayılı kararı ile geçici olarak oluşturulan Sekretarya tarafından yerine getirilecektir.
2. Yukarıdaki 1 inci paragrafta belirtilen geçici Sekretarya'nın Başkanı, objektif bilimsel ve teknik önerilere olan ihtiyaca cevap verebilmesini teminen, Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli ile yakın işbirliği yapacaktır. Yetkili diğer bilimsel kuruluşlara da danışılabilir.
3. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası tarafından oluşturulan Küresel Çevre Olanığı (GEF) 11 inci Maddede atıfta bulunulan mali mekanizmanın yürütülmesini geçici olarak sağlayacak uluslararası birim olacaktır. Bu bağlamda, 11 inci Maddenin beklentilerine cevap verebilmesi için, Küresel Çevre Olanığı'nın gereği şekilde yapılandırılması ve evrensel üyelik katılımı sağlayabilmesi gerekecektir.

MADDE 22

ONAY, KABUL, UYGUN BULMA VEYA KATILMA

1. Sözleşme, Devletlerin ve bölgesel ekonomik entegrasyon teşkilatlarının onayı, kabulü, uygun bulması veya katılımına tabidir. Sözleşme, imzaya kapatıldığı günün ertesi gününden itibaren katılıma açık olacaktır. Onay, kabul, uygun bulma veya katılma belgeleri, Depoziter'e tevdi edilecektir.
2. Üye Devletlerinden herhangi biri Taraf olmadığı halde Sözleşme'ye Taraf olan herhangi bir bölgesel ekonomik entegrasyon teşkilatı, Sözleşme'den doğan tüm yükümlülüklerle bağlıdır. Bu tür bir teşkilatın bir veya daha fazla üye Devletin Sözleşme'ye Taraf olması halinde, bu teşkilat ve üye Devletleri, Sözleşme uyarınca üstlendikleri yükümlülüklerinin yerine getirilebilmesi için her biri üstlenecekleri sorumluluklar hususunda karar vereceklerdir. Bu tür durumlarda, teşkilat ve üye

Devletler, Sözcleşme'den doğan hakları aynı zamanda kullanma hakkına sahip değildirler.

3. Bölgesel ekonomik entegrasyon teşkilatları, onay, kabul, uygun bulma veya katılma belgelerinde, Sözcleşme'nin kapsadığı konularla ilgili olarak yetkilerinin derecesini belirtirler. Ayrıca, bu teşkilatlar, yetkilerinin derecesinde meydana gelen tüm önemli değişiklikleri, Taraflara bildirecek olan Depoziter'e bildirirler.

MADDE 23

YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ

1. Sözcleşme, Ellinci onay, kabul, uygun bulma veya katılma belgesinin tevdiini izleyen, doksanıncı gün yürürlüğe girecektir.
2. Ellinci onay, kabul, uygun bulma veya katılma belgesinin tevdiinden sonra, Sözcleşme'yi onaylayan, kabul eden, uygun bulan veya Sözcleşme'ye katılan her Devlet ya da bölgesel ekonomik entegrasyon teşkilatı için Sözcleşme, bu Devlet veya teşkilat onay, kabul, uygun bulma veya katılma belgesini sunduktan doksan gün sonra yürürlüğe girer.
3. 1 ve 2 nci paragrafların amacına ulaşması için, bir bölgesel ekonomik entegrasyon teşkilatı tarafından bildirilen herhangi bir belge, kendi üye Devletleri tarafından bildirilenlere ilave olarak sayılmaz.

MADDE 24

ÇEKİNCELER

İşbu Sözcleşme'ye hiçbir çekince konulamaz.

MADDE 25

AYRILMA

1. Sözleşme'nin, bir Taraf için yürürlüğe girdiği tarihten üç yıl sonrasında itibaren sözkonusu Taraf, Depoziter'e yazılı bildirimde bulunarak Sözleşme'den çıkabilir.
2. Çıkış bildiriminin Depoziter tarafından alındığı tarihten bir yıl geçtikten sonra veya bildirimde belirtilecek herhangi bir daha ileri tarihte, sözkonusu çıkış yürürlüğe girer.
3. Sözleşme'den çıkan herhangi bir Taraf, Taraf olduğu bütün protokollerden de çıkmış olarak kabul edilir.

MADDE 26

GEÇERLİ METİNLER

İşbu Sözleşme'nin Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca asıl metinleri eşit derecede geçerli olup, Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın Genel Sekreteri'ne bildirilecektir.

Bu Sözleşme, aşağıda imzası bulunan tam yetkili temsilciler tarafından usulüne uygun olarak imzalanmıştır.

Bindokuzyüzdoksaniki yılı Mayıs ayının dokuzuncu günü New York'ta **AKDEDİLMİŞTİR.**

EK-I

Almanya
Amerika Birleşik Devletleri
Avrupa Topluluğu
Avustralya
Avusturya
Belçika
Beyaz Rusya ^{a/}
Bulgaristan ^{a/}
Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı
Çek Cumhuriyeti ^{a/*}
Danimarka
Estonya ^{a/}
Finlandiya
Fransa
Hırvatistan ^{a/*}
Hollanda
İrlanda
İspanya
İsveç
İsviçre
İtalya
İzlanda
Japonya
Letonya ^{a/}
Litvanya ^{a/}
Lüksemburg
Kanada
Macaristan ^{a/}
Norveç
Polonya ^{a/}
Portekiz
Romanya ^{a/}
Rusya Federasyonu ^{a/}
Slovakya ^{a/*}
Slovenya ^{a/*}
Türkiye
Ukrayna ^{a/}
Yeni Zelanda
Yunanistan

---

^a Pazar ekonomisine geçiş sürecinde bulunan ülkeler.

* Yayıncı'nın notu: 13 Ağustos 1998 tarihinde yürürlüğe giren ve Üçüncü Taraflar Konferansı'nda (COP 3) kabul edilen 4/CP.3 sayılı değişiklik uyarınca Ek-I listesine eklenen ülkeler.

EK-II

Almanya
Amerika Birleşik Devletleri
Avrupa Topluluğu
Avustralya
Avusturya
Belçika
Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı
Danimarka
Finlandiya
Fransa
Hollanda
İrlanda
İspanya
İsveç
İsviçre
İtalya
İzlanda
Japonya
Lüksemburg
Kanada
Norveç
Portekiz
Yeni Zelanda
Yunanistan